

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ МОЛИЯ ИНСТИТУТИ

“ИҚТИСОДИЁТ НАЗАРИЯСИ” КАФЕДРАСИ

“ИҚТИСОДИЁТ НАЗАРИЯСИ” ФАНИДАН

РЕФЕРАТ

МАВЗУ: ПУЛ МУОМАЛАСИ ВА ИНФЛЯЦИЯ

Қабул қилди: катта ўқитувчи С.Абдухалилова

**Тайёрлади: SS-61 академгуруҳ
талабаси С. Каримова**

Тошкент – 2014

ПУЛ МУОМАЛАСИ ВА ИНФЛЯЦИЯ

РЕЖА:

1. Пул тизими. Пул муомаласи ва унинг амал қилиш қонуниятлари.
2. Пул бозори. Пулга бўлган талаб ва пул таклифи
3. Инфляция, унинг келиб чиқиш сабаблари ва турлари
4. Инфляциянинг оқибатлари. Давлатнинг инфляцияга қарши тадбирлари.

1. Пул тизими. Пул муомаласи ва унинг амал қилиш қонуниятлари.

Пул тизими-бу мамлакатда мавжуд пул бирлиги муомаласининг ташкил қилиш тартиби, усуллари ва унга хизмат қилувчи кредит муассасаларидир.

Пул тизимининг таркибий қисмлари.

- Пул бирлиги (доллар, марка, йен, рубл, сўм ва ҳ.к.)
- Пул турлари (банк билетлари, танга, чақалар).
- Пул эмиссия қилиш тартиби.
- Муомаладаги пул массасини тартибга солувчи давлат муассасалари.
- Нақд пулсиз ҳисоб-китобни амалга ошириш тартиби.
- Миллий валютани чет эл валютасига алмаштириш тартиби

Пул муомаласи - бу товарлар айланишига ҳамда нотовар характеридаги тўловлар ва ҳисобларга хизмат қилувчи нақд пуллар ва унга тенглаштирилган активларнинг ҳаракатидир. Нақд пул муомаласига банк билетлари ва металл тангалар (пул белгилари) хизмат қилади. Нақд пулсиз ҳисоблар чеклар, кредит карточкалари, векселлар, аккредитивлар, тўлов талабномалари кабилар ёрдамида амалга оширилади. Уларнинг ҳаммаси пул агрегати деб юритилади. Муомалада мавжуд бўлган пул массаси уларни қўшиш йўли билан аниқланади.

Пул муомаласи ўзига хос қонунларга асосланган ҳолда амалга оширилади. Унинг қонунларидан энг муҳими муомала учун зарур бўлган пул миқдорини аниқлаш ва шунга мувофиқ муомалага пул чиқаришдир.

Муомалани таъминлаш учун зарур бўлган пул миқдори қуйидагиларга боғлиқ.

I. Муайян даврда, айтилик бир йил давомида сотилиши лозим бўлган товарлар суммасига. Товарлар қанча кўп бўлса ва нархи баланд бўлса, уларни сотиш ва сотиб олиш учун шунча кўп пул бирлиги талаб қилинади.

II. Пул бирлигининг айланиш тезлигига.

Пул бир хил бўлмаган тезлик билан айланади. Бу кўп омилларга, жумладан улар хизмат қилаётган товарлар турига боғлиқ.

Ш. Муомала учун зарур бўлган пул миқдори пулдан тўлов воситаси сифатида фойдаланишга ҳам боғлиқ. Кўпинча товарлар қарзга сотилади ва уларнинг ҳақи келишувга мувофиқ кейинги даврларда тўланади. Демак, зарур пул миқдори шунга мувофиқ миқдорда камаяди. Иккинчи томондан, бу даврда илгари кредитга сотилган товарлар ҳақини тўлаш вақти бошланади. Бу пулга эҳтиёжни кўпайтиради.

Мазкур ҳолатларни ҳисобга олганда, муомала учун зарур бўлган пул миқдори қуйидаги формула бўйича аниқланади.

$$P_m = \frac{T_b - X_k + X_T}{A_T}; \text{ бунда,}$$

P_m - муайян даврда муомала учун зарур бўлган пул бирлиги миқдори;

T_b - сотилиши лозим бўлган товарлар нархи суммаси;

X_k - ҳақи сотиш давридан бошқа вақтда тўланадиган товарлар нархи суммаси;

X_T - ҳақини тўлаш муддати келган товарлар нархи суммаси;

A_T - пулнинг айланиш тезлиги.

Пул муомаласини аниқлашнинг ҳозирги замон ёндашуви «А. Фишернинг айрибошлаш тенгламасига» асосланади.

$$QP = MV$$

$$M = \frac{QP}{V}$$

Q-айрибошланадиган товарлар миқдори

P-товарлар нархи

M-муомала учун зарур бўлган пул миқдори

V-пулнинг айланиш тезлиги

Иқтисодий фондда пул муомаласи тўғрисида бир қатор назариялар мавжуд. Уларни асосийлари қуйидагилар:

Классик назария

Муомала учун зарур пул миқдори сотишга чиқариладиган товарларнинг қиймат миқдори ва уларнинг олтин асосига тенг келиши Қоясини илгари суради

Миқдорийлик назарияси

Бу назарияга кўра муомаладаги пул миқдорининг ўзгариши товарлар нархининг ўзгаришига олиб келади ва бу ўз навбатида пулнинг сотиб олиш лаёқатини ўзгартиради

И.Фишер ёндашуви

Бунда Фишер тенгламаси ($Q \cdot P = M \cdot V$) нархлар пул массасига тўғри мутаносибликда, пулнинг қадр-қиймати эса унинг миқдорига тескари мутаносибликда боғлиқ бўлиниши кўрсатади.

Кембридж мактаби (А.Маршалл, А.Пигу, Д.Робинсон) ёндашуви

Пулга талаб ва унинг таклифи ўртасидаги мувозанатлик шартларини характерлайди яъни $M = K \cdot P \cdot Y$, бу ерда

- M-пул массаси
- K-маршалл коэффиценти (номинал даромадларнинг нақд пул шаклида сақланаётган қисми)

- Р-нархларнинг умумий даражаси
- Ҳ-жамиятнинг реал даромади
- Р·Ҳ-номинал даромад.

2. Пул бозори. Пулга бўлган талаб ва пул таклифи

Пул бозори - молиявий бозорнинг таркибий қисми бўлиб, унда пул ва унга тенглаштирилган молиявий активлар ҳаракати уларга бўлган талаб ва таклиф таъсирида уйғунлаштирилади.

Пул бозори турлари

- Давлат қисқа муддатли облигациялари (ДҚМО) бозори.
- Кредит ресурслари бозори.
- Банклараро депозитлар бозори.

Миллий иқтисодиётда давлатнинг, тижорат банклари ва бошқа молиявий муассасаларнинг мажбуриятлари пул сифатида фойдаланади.

Пул операцияларининг асосий кўпчилик қисми нақд пулсиз, чеклар ва унга тенглаштирилган молиявий активлар ёрдамида амалга оширилади. Шу сабабли муомалада бўлган пул миқдорини ҳисоблаш учун $M_1 \dots M_n$ пул агрегатлари ёки таркибий қисми тушунчасидан фойдаланилади.

Бизнинг республикада умумий пул миқдори қуйидаги (таркиб)лар асосида ҳисобланади:

M_0 - нақд пуллар;

$M_1 = M_0 +$ тегишли ҳисоб варақаларидаги пул қолдиқлари, маҳаллий бюджетлар маблағлари, бюджет, жамоа ва бошқа ташкилот маблағлари;

$M_2 = M_1 +$ халқ (жамғарма) банкларидаги муддат омонатлар;

$M_3 = M_2 +$ чиқарилаётган сертификатлар + аниқ мақсадли заём облигациялари + давлат заём облигациялари + хазина мажбуриятлари.

Барча пул агрегатлари йиғиндиси ялпи пул массаси ёки ялпи пул таклифини ташкил қилади.

Пулнинг таркибий қисмларида нақд пуллар – металл ва қоғоз пуллардан иборат бўлади. Нақд пуллар бозор иқтисодиётида ривожланаётган мамлакатларда умумий пул массасининг 5-7 фоизни, бозор иқтисодиётига ўтаётган мустақил ҳамдўстлик давлатларида 30–35% ни ташкил қилади.

Аҳоли ўзларининг ҳисобларига навбатдаги пул оқими келиб тушгунча, кундалик эҳтиёжлари учун қўлларида етарли пулга эга бўлиши зарур. Корхоналарга иш хақи тўлаш, материал, ёқилғи сотиб олиш ва шу каби учун пул керак бўлади. Шу барча мақсадлар учун зарур бўлган пул битим учун пулга талаб дейилади. Битим учун зарур бўлган пул миқдори номинал ялпи миллий маҳсулот (ЯММ) ҳажми билан аниқланади, яъни у номинал ЯММ га мутаносиб равишда ўзгаради. Аҳоли ва корхоналарга икки ҳолда

битим учун кўпроқ пул талаб қилинади: нархлар ўсганда ва ишлаб чиқариш ҳажми кўпайганда.

Кишилар ўзларининг молиявий активларини ҳар хил шаклларда, масалан, корпорация акциялари, хусусий ёки давлат облигациялари шаклида ушлаб туриши мумкин. Демак, активлар томонидан пулга талаб ҳам мавжуд бўлади.

Активлар томонидан пулга талаб фоиз ставкасига тескари мутаносибликда ўзгаради. Фоиз ставкаси паст бўлса, кишилар кўпроқ миқдордаги нақд пулга эгалик қилишни афзал кўради. Аксинча, фоиз юқори бўлганда пулни ушлаб туриш фойдасиз ва активлар шаклидаги пул миқдори кўпаяди. Шундай қилиб, пулга бўлган умумий талаб, активлар томонидан пулга бўлган талаб ва битим учун пулга бўлган талабнинг миқдори билан аниқланади.

3. Инфляция, унинг келиб чиқиш сабаблари ва турлари

Инфляция макроиқтисодий беқарорликнинг кўринишларидан бири ҳисобланади.

Инфляция (лотинча-inflatio-шиширилган) тушунчаси биринчи марта шимолий Америкада 1861-1865 йиллардаги фуқаролар уруши даврида ишлатилган ва муомаладаги қоғоз пулларнинг кўпайиб кетишини англатган.

Инфляция- бу пул айланиш каналларининг ортиқча пул массаси билан тўлиб кетиши оқибатида нархлар ўртача (умумий) даражасининг кўтарилиб боришини ва натижада миллий пул бирлигининг қадрсизланиши англатади.

Дефляция – инфляцияга қарама-қарши жараёни, яъни нархларнинг умумий даражасининг пасайиб боришини билдиради.

Иқтисодий адабиётларда бу тушунчалар XIX асрда, биринчи жаҳон урушидан кейин кенг қўлланила бошлаган.

Инфляция қуйидагиларда намоён бўлади:

- товар (хизмат)ларнинг мавжуд таклифига нисбатан муомаладаги нақд пуллар ёки молиявий активлар ҳажмининг ҳаддан ташқари ортиб кетишида.
- пулнинг сотиб олиш лаёқатининг пасайиб боришида.
- нархларнинг узоқ муддатли умумий ўсишида.

Инфляция – бу қоғоз пул бирлигининг қадрсизланиши ва шунга мос равишда товар нархларининг ўсишидир.

Муомалада бўлган пул бирлиги миқдорининг товарлар нархи суммасидан ошиб кетиши ва бунинг натижасида товарлар билан таъминланмаган пулнинг пайдо бўлиши пулнинг қадрсизланиши, яъни инфляцияни билдиради.

Инфляция бозор хўжалигининг ҳар хил соҳаларида такрор ишлаб чиқариш номутаносибликлари туғдирадиган мураккаб ижтимоий-иқтисодий ҳодисадир.

Қоғоз пул товарларга, олтинга ва ўз қадрини, барқарорлигини сақлаб қолган чет эл валюталарига нисбатан қадрсизланади.

Инфляция нарх индекси ёрдамида базис даврга нисбатан аниқланади.

Нарх индекси – бу жорий даврдаги нархларнинг (Рж) базис даврдаги нархларга (Рб) нисбатидир.

$$P_i = \frac{P_{ж} - P_{б}}{P_{б}} \cdot 100$$

Масалан, истеъмолчилик товарларига нарх индекси 2000 йил 113,6; 2008 йил - 118,3 га тенг булса, инфляция суръати қуйидагича бўлади.

$$\text{Инфляция суръати} = \frac{118,3 - 113,6}{113,6} \cdot 100 = 4,1\%$$

Иқтисодий фонда ва амалий ҳаётда турли хил нарх индексларидан фойдаланилади.

Нарх индексининг асосий турлари қуйидагилар:

Истеъмол товарлари нарх индекси

Истеъмол саватига кирган товарларнинг жорий ва базис даврдаги нархларини таққослаш йўли билан аниқланади.

Улгуржи нархлар индекси

Корхоналар томонидан анъанавий равишда сотиб олинган инвестицион товарлар тўплами нархлар бўйича аниқланади

ЯММ (ЯИМ) дефлятори индекси

Номинал ва реал ЯММ (ЯИМ) ҳажмининг икки даврдаги нисбатлари билан аниқланади

Экспорт ва импорт товарлар нархи индекси

Асосий экспорт ва импорт товарлари нархларининг ўзгаришини ақс эттиради.

Нарх индекслари

Ласпейрес индекси. Унда ўзгармайдиган товарлар тўплами учун нархларнинг ўсиш суръати аниқланади.

$$\text{бунда } I_p = (P_t \times Q_t) / (P_b \times Q_b)$$

P_t – жорий йилдаги нархлар

P_b – базис даврдаги нархлар

Q_t ва Q_b – жорий ва базис даврда ишлаб чиқарилган маҳсулотлар ҳажми

Камчилиги: анча қиммат товарларни арзонроқ товарлар билан алмаштириш имкониятини ҳисобга олмайди.

Пааше индекси. Унда нархлар индекси товарларнинг бир-бирининг ўрнини босиш имкониятини ҳисобга олиб аниқланади.

$$I_p = (P_t \times Q_t) / (P_b \times Q_t)$$

Камчилиги: фаровонлик даражасининг пасайишида рўй берадиган ўзгаришларни ақс эттирмайди

Фишер индекси. $I_f = I_p \times I_r$ Унда юқоридаги ҳар иккала формуланинг камчиликлари бартараф қилинади.

Бир қатор макроиқтисодий кўрсаткичларни ҳисоблашда инфляция суръати кўрсаткичидан фойдаланилади.

Инфляция суръати кўрсаткичи;

$$\cdot n = (I_t - I_{t-1}) \times 100$$

бу ерда, I_t – базис даврдаги нарх индекси; I_{t-1} – базис ва жорий даврлардаги нарх индексидаги фарқ.

Инфляциянинг келиб чиқиш сабаблари.

- Марказий банкнинг пул массасини кўпайтиришга қаратилган сиёсати;
- давлат бюджети харажатларининг даромадларидан ошиб кетиши;
- иқтисодиётнинг миллийлаштирилиши;
- бозорнинг ҳолати, унда рақобат механизмнинг амал қилиш даражаси;
- давлатнинг оширилган солиқ солишга қаратилган сиёсати;
- ишлаб чиқариш харажатларининг ортиб бориши (маҳсулот бирлигига);
- талабнинг нисбатан ортиқчалиги;
- иқтисодиётнинг «очиқлиги» даражаси

Инфляцияни туркумлашга бир қатор мезонлар асос қилиб олинади.

I. Келиб чиқиш сабабларига кўра қуйидаги турларга ажратилади:

1. Талаб инфляцияси. Нарх даражасининг анъанавий ўзгариши жами талаб ортиқчалиги билан тушунтирилади. Иқтисодиётнинг ишлаб чиқариш соҳаси маҳсулотнинг реал ҳажмини кўпайтириб ортиқча талабни қондира олмайди. Чунки барча мавжуд ресурслар тўлиқ фойдаланилган бўлади. Шу сабабли бу ортиқча талаб нархнинг ошишига олиб келади ва талаб инфляциясини келтириб чиқаради.

2. Таклиф инфляцияси. Инфляция ишлаб чиқариш харажатлари ва бозордаги таклифнинг ўзгариши натижасида ҳам келиб чиқиши мумкин. Ишлаб чиқариш харажатларининг ўсиши келтириб чиқадиган инфляция, маҳсулот бирлигига қилинадиган харажатларнинг кўпайиши ҳисобига нархларнинг ошишини билдиради.

Маҳсулот бирлигига ишлаб чиқариш харажатларининг ортиши иқтисодиётда фойдани ва маҳсулот ҳажмини қисқартиради. Натижада товарлар таклифи ҳам қисқаради. Бу ўз навбатида нарх даражасини оширади. Ишлаб чиқариш харажатлари номинал иш ҳақи, хом ашё ва энергия нархларининг ўсиши ҳисобига ортиб боради.

II. Нархларнинг ўсиш суръатларига кўра инфляциянинг а) меъёридаги; б) ўрмалаб боровчи в) гипер инфляция каби турлари ажратилади. Инфляциянинг биринчи турида баҳолар йилига 10 фоизгача, иккинчисида 20 дан 200 фоизгача, учинчисида, астрономик миқдорда ўсиши кузатилади.

III. Башорат қилиш мумкинлигига қараб кутилаётган ва кутилмаган инфляция фарқланади. Кутилаётган инфляция ва унинг оқибатларини олдиндан башорат қилиш мумкин, кутилмаган инфляцияни олдиндан айтиб бўлмайди. Биринчи ҳолда инфляциянинг кутилаётган салбий оқибатларига тайёрланиб уни сезиларли даражада юмшатиш мумкин. Иккинчи ҳолда нархларнинг кутилмаган ўсиши натижасида мамлакат иқтисодий аҳволининг сезиларли ёмонлашуви рўй бериши мумкин.

IV. Намоён бўлиш даражасига кўра

- ошкора инфляция

- яширин инфляция

V. Қамров доираси бўйича

- бир мамлакат миқёсидаги инфляция;
- жаҳон хўжалиги доирасидаги инфляция

VI. Асосий кўпчилик товарларга нархларнинг ўсиш суръатидаги фарқларга кўра

- мувозанатлашган (баланслашган) инфляция
- мувозанатлашмаган (баланслашмаган) инфляция

Пигу эффекти. Бу инглиз иқтисодчиси Артур Пигу (1877-1959й) номи билан боғлиқ, Унга кўра меъёрида амал қиладиган бозор иқтисодиёти шароитида инфляциянинг кутилиши аҳоли томонидан нархларнинг ўсишига қисқа вақтда рўй берадиган ҳолат деб қаралишига ва оқибатда нархлар пасайгунча уларнинг пул сарфларининг камайишига сабаб бўлади. Бу ўз навбатида талабни камайтиради ва охири оқибатида нархлар пасайиши кузатилади.

4. Инфляциянинг оқибатлари. Давлатнинг инфляцияга қарши тадбирлари.

Инфляция бир қатор иқтисодий ва ижтимоий оқибатларга эга.

Уларнинг асосийлари қуйидагилар:

- Аҳолининг ўртача турмуш даражаси пасаяди.
- Қайд қилинган (доимий) даромад олувчилар реал даромади камаяди.
- Пул жамғармалари кадрсизланади ва пулга тенглаштирилган молиявий активлар реал қиймати пасаяди.
- Иқтисодиётнинг турли тармоқлари ўртасидаги номутаносиблик кучаяди.
- Инвестицион товарлар ва узоқ муддат фойдаланиладиган истеъмол товарлари ишлаб чиқарувчи корхоналар иқтисодий аҳволи оғирлашади.
- Инвестициялар фоизининг реал ставкаси ва фоизли даромадлар камаяди.
- Бўш пул маблағларининг ишлаб чиқариш соҳасидан муомала соҳасига оқими кучаяди.
- Бюджет даромадлари кадрсизланади ва бюджет тақикчиллиги кучаяди.
- Давлатнинг ички ва ташқи қарзлари миқдори ўсиб боради.
- Бартер айирбошлаш ўз ўрнига эга бўлади.

Инфляция шаротида ҳам унинг оқибатларидан аҳолининг айрим қатламлари ва иқтисодий муносабатларининг айрим иштирокчилари наф кўриши ҳам мумкин.

Инфляциядан ютқазмайдиган ёки ундан наф кўрадиган қатламлар.

- товарлар, хом-ашё, фонд биржасида ва валюта бозорларида воситачилик қилувчилар.
- қарз олган жисмоний ва ҳуқуқий шахслар.

- пулни ўз вақтида кўчмас мулк, қимматбаҳо ва ноёб буюмлар ҳамда барқарор чет эл валюталарига алмаштирганлар.
- давлат тузилмасида ва бозорда монопол мавқега эга бўлганлар.
- кундалик зарурий истеъмол товарларини ишлаб чиқарувчлар.

Давлатнинг инфляцияга қарши сиёсати, инфляциянинг ижтимоий-иқтисодий оқибатларини юмшатиш, яъни инфляция устидан назорат ўрнатиш ва нархлар ўсишини нисбатан паст даражада ушлаб туришга қаратилади. Бу ўз ифодасини инфляцияни жиловлашга қаратилган чора-тадбирларда топади. Мазкур чора-тадбирлар узоқ муддатли, қисқа даврли ёки мажбурий тартибдаги тавсифга эга бўлиши мумкин.

Давлатнинг инфляцияни жиловлашга қаратилган узоқ муддатли (стратегик) чора-тадбирлари қуйидагилар:

I. Ишлаб чиқаришни рағбатлантиришга қаратилган тадбирлар.

- фойдага имтиёзли солиқлар белгилаш;
- ишлаб чиқариш мақсадларига имтиёзли кредитлар бериш;
- янги иш бошлаган корхоналарга субсидиялар бериш;
- ташқи савдо (экспорт-импорт)га имтиёзлар бериш;
- самарали антимонопол тадбирларни амалга ошириш

II. Бюджет тақчиллигини камайтиришга қаратилган тадбирлар.

- бюджет даромадларини кўпайтириш (солиқ базасини кенгайтириш орқали);
- бюджет харажатларини камайтириб бориш.
 - инвестицион жараёнларга давлатнинг аралашувини нисбатан чеклаш, асосланмаган субсидия ҳам дотацияларни камайтириш ва ҳ.к.
 - фан техника тараққиётини, иқтисодиётдаги ижобий таркибий ўзгаришларни қўллаб-қувватлаш.

III. Пул массасини тартибга солишга қаратилган тадбирлар.

- пул даромадларининг ўсишини чеклаш ёки тўхтатиб қўйиш;
- пул эмиссиясини чеклаш;
- давлат кредитларини қатъий чегаралаш;
- банклараро кредит ресурсларининг аукционларини кенгайтириш;
- давлатнинг олтин ва валюта захираларини кўпайтириш;
- корхоналарни хусусийлаштириш жараёнини кенгайтириш ва ҳ.к.

IV. Ташқи омилларнинг таъсирини камайтиришга қаратилган тадбирлар.

- Бу тадбирлар чет эл капиталлари, қисқа муддатли кредитлари ва қарзларига инфляциянинг таъсирини камайтиришга қаратилади

Давлатнинг инфляцияни жиловлашга қаратилган қисқа муддатли тадбирлари сифатида қуйидагиларни ажратиш мумкин:

- қўшимча турдаги маҳсулот ишлаб чиқарувчи ва хизматлар кўрсатувчи корхоналарга имтиёзлар бериш;
- истеъмол товарлари импортини кенгайтириш;
- янги хусусий корхоналар акцияларини сотишни рағбатлантириш;
- муддатли омонатларга юқори фоиз ставкаларини белгилаш;

- ички бозор рақобатбардош бўлган шароитда миллий валюта курсини ошириш;
- давлат олтин ва валюта захираларидан қисман инфляцияни жиловлашда фойдаланиш.

Давлат томонидан: Сурункали гиперинфляция шароитида инфляцияни юмшатишга қарата қўлланиладиган мажбурий тадбир – бу пул ислохатларини ўтказиш ҳисобланади.

Пул ислохатларининг турлари

Нуллификация

Инфляция суръати жуда юқори даражада бўлганда қўлланилиб, бунда кадрсизланган пул ўрнига муомалага янги пул бирликлари чиқарилади.

Бу тадбир 1797 йилда Францияда қўлланилиб, муомалага қоқоз пуллар ўрнига реал пуллар, яъни қимматбаҳо металллардан ишланган тангалар чиқарилган.

Девальвация

Бунда экспортни рағбатлантириш, импортни чеклаш ва тўлов мувозанатини яхшилаш мақсадида нисбий валюта курси расмий равишда пасайтирилади.

Масалан, 1986 йил АЖШда долларнинг Япония иенига нисбатан курси 2 баробар пасайтирилган.

Деноминация

Бунда эски пул бирликлари маълум бир нисбатда янги пул бирликлари билан алмаштирилади. Деноминация 1961 йил собиқ СССРда (10:1 нисбатда), 1994 йил Ўзбекистонда (сўм-купонга 1000:1 нисбатда) ва 1998 йил Россияда (1000:1 нисбатда) қўлланилган.

Пулнинг барқарор амал қилиши, унинг ҳар қандай валютага эркин алмашилиши етарли валюта захираси бўлишига боғлиқ. Унга эришишда корхоналар ва барча субъектларнинг, жаҳон бозорига рақобатга бардош берадиган маҳсулот ишлаб чиқариши учун зарур бўлган рағбатлантирувчи омилларни вужудга келтириш алоҳида аҳамиятга эга.

Пулнинг барқарорлигини таъминлашда ундан эҳтиёткорона ва тежаб тергаб фойдаланиш, ишлаб чиқаришга сарфланган маблағларнинг энг кўп самара беришига, олинган кредитларнинг ўз вақтида қайтарилишига эришиш муҳим ўрин тутди.

Инфляцияга қарши аниқ ўйланган сиёсат ўтказиш миллий валютани мустаҳкамланишнинг муҳим шартларидан биридир. Бу сиёсат энг аввало инфляция даражасини кескин камайтиришга қаратилиши лозим. Бунда пулнинг кадрсизланиш даражаси устидан катъий назорат ўрнатиш ҳамда унга қарши самарали тадбирлар қўллаш ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлади. Шу орқали пулнинг кадрсизланишда мақбул суръатни танлашга эришилади.

Инфляцияга қарши сиёсат негизини пул миқдорининг ўсишини товарлар ва хизматлар миқдорининг тегишли даражада ўсиши билан боғлаб олиб боришга қаратилган тадбирлар ташкил қилиш зарур. Чунки харид қилиш учун моллар етарли бўлмаган ҳолда аҳоли қўлида пулнинг ортиқча

кўпайиб кетиши инфляциянинг янада авж олиб кетишига сабаб бўлади. Пул миқдори билан бирга нархларнинг ҳам тобора ўсиб бориши муқаррар равишда, узоқ давом этадиган гипер инфляцияни келтириб чиқаради. Бу ўз навбатида, миллий ишлаб чиқаришнинг издан чиқиши, аҳоли кенг табақаларининг қашшоқлашиши ва бутун ижтимоий тизимнинг барбод бўлиши хавфини туғдиради.

Товарлар тақчиллиги мавжуд бўлиб турган шароитда геперинфляцияни олдини олиш учун аҳоли истеъмол сарфларининг ўсишини ишлаб чиқариладиган маҳсулот, кўрсатиладиган хизматнинг моддий ҳажми кўпайишига бевосита боғлиқ қилиб қўйиш зарур бўлади. Ички бозорни моллар ва хизматлар билан тўлдириш, муомалага ўринсиз ортиқча пул чиқарилишига йул қўймаслик, миллий валюта барқарорлигини таъминлаш ва халқ турмуш даражасини ўстиришнинг муҳим шартидир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон республикасининг конституцияси. Т.: Ўзбекистон, 2003.
2. Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари. – Т.: Ўзбекистон, 1999.
3. Каримов И.А. Бизнинг бош мақсадимиз-жамиyatни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислох этишдир. – Т.: Ўзбекистон, 2005.
4. Каримов И.А. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари/И.А.Каримов, - Т.: Ўзбекистон, 2009. – 56 б.
5. Каримов И.А., Энг асосий мезон – ҳаёт ҳақиқатни ақс эттириш. Т.: Ўзбекистон, 2009, - 24 б.
6. Экономическая теория: Учеб. Для студ. Высш. Учеб. Заведений. Под. Ред. В.Д.Камаева. -7-е изд, перераб и доп. – М.: «Гуманитарное издательство цент ВЛАДОС» 2002.
7. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва., 1962. Стр. 332
8. Ўлмасов А., Вохобов А. Иқтисодиёт назарияси (Дарслик). – Т.: “Шарк” 2006.